

Jan Byrski

Beneficjent tajemnicy ubezpieczeniowej

Problematyka prawna beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej, z uwzględnieniem zagadnień praktycznych, nie była dotychczas przedmiotem publikacji naukowej. Wydaje się jednak, że ten stan rzeczy nie wynika z marginalnego znaczenia tej instytucji, a raczej z dotychczasowego uproszczenia analizy tego zagadnienia¹. Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie wykładni pojęcia „tajemnica ubezpieczeniowa” oraz w konsekwencji określenie zakresu podmiotowego beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej. Wynikiem analizy jest natomiast wskazanie skutków prawnych przyjęcia zaprezentowanego rozumienia *de lege lata* beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej i wnioski *de lege ferenda*.

Słowa kluczowe: tajemnica ubezpieczeniowa, beneficjent tajemnicy ubezpieczeniowej, tajemnica agenta ubezpieczeniowego, tajemnica brokera ubezpieczeniowego.

1. Wprowadzenie

Tajemnica ubezpieczeniowa należy do tzw. tajemnic zawodowych². W piśmiennictwie podkreśla się³, że instytucja tajemnicy zawodowej jest gwarancją prawa do prywatności jednostki⁴ i normatywnym przejawem ochrony przewidzianej w art. 47 Konstytucji RP⁵. Wielu komentatorów⁶ umożliwia to przyjęcie daleko idących – niekiedy *de lege lata* kontrowersyjnych⁷ – poglądów

¹ Sam wielokrotnie posługiwałem się tym pojęciem bez dogłębnej analizy desygnatów tego wyrażenia. Podobnie, bez wyjaśnienia, co kryje się pod tym pojęciem, M. Kalina, *Ochrona danych osobowych konsumenta usługi ubezpieczeniowej*, Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, z. 4.2., Warszawa 2004.

² Inne tajemnice zawodowe to m.in. tajemnica bankowa, tajemnica telekomunikacyjna, tajemnica płatnicza, tajemnica adwokacka, tajemnica lekarska.

³ A. Jurkowska, *Tajemnica bankowa jako środek ochrony prawa do prywatności*, Gdańskie Studia Prawnicze, t. XIII, 2005, s. 221–224. Również w doktrynie niemieckiej zwraca się uwagę na ochronę przez instytucję tajemnicy zawodowej sfery prywatności klienta. Zob. H. Bruchner, (w:) Schimansky, Bunte, Lwowski (red.), *Bankrechts Band I*, s. 785.

⁴ Po raz pierwszy zwrot ten został użyty przez S.D. Warren, L.D. Brandeis, *The right to privacy*, Harvard Law Review 1890, vol. 4, s. 193–220.

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.), dalej: Konstytucja RP.

⁶ A. Jurkowska, *Tajemnica bankowa jako środek ochrony prawa do prywatności*, Gdańskie Studia Prawnicze, t. XIII, 2005, s. 221–224. W orzecznictwie dotyczącym tajemnicy bankowej por. uchwałę SN z 23 maja 2006 r. (I KZP 4/06).

⁷ Na przykład, należy wskazać zagadnienie dotyczące objęcia zakresem tajemnicy ubezpieczeniowej informacji uzyskanych przez zakład ubezpieczeń w trakcie negocjacji umowy, jeżeli następnie nie doszło do zawarcia umowy ubezpieczenia – tak m.in. K. Malinowska, *Komentarz do art. 19 u.d.u.*, LexPrestige. Odmienne J. Byrski, *Tajemnica prawnie chroniona w działalności bankowej*, C.H. Beck 2010, s. 53. Wątpliwości budzi także zagadnienie obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej przez podmioty, którym w ramach tzw. wtórnego obiegu informacji zakład ubezpieczeń przekazał informacje konfidencjonalne, mimo braku podstawy prawnej do nałożenia takiego obowiązku na te podmioty – tak X. Konarski, *Outsourcing danych ubezpieczeniowych (w tym danych osobowych)*, XIV edycja Seminarium PIU, „Jakość

rozszerzających ochronę, a przecież należy pamiętać, że także prawa i wolności chronione Konstytucją RP nie mają charakteru nieograniczonego⁸.

Ochrona na podstawie przepisów o tajemnicy ubezpieczeniowej nie jest ograniczona w czasie, ma charakter bezterminowy (*ad infinitum*). Wynika to:

- z celowości ustanowienia tajemnicy ubezpieczeniowej; samo wykonanie (rozwiązanie) umowy ubezpieczenia nie powinno w żadnym wypadku zwalniać zakładu ubezpieczeń, osób w nim zatrudnionych lub osób i podmiotów, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje (wykonywał) czynności ubezpieczeniowe, z obowiązku poufności (zachowania tajemnicy);
- z analogii do trafnych orzeczeń sądowych w zakresie długości trwania tajemnicy bankowej⁹;
- pośrednio z art. 13 i art. 26 ustawy o pośrednictwie ubezpieczeniowym¹⁰, które w swojej treści *explicite* przewidują, że obowiązek zachowania tajemnicy ciąży na agencie ubezpieczeniowym oraz brokerze ubezpieczeniowym również po rozwiązaniu umowy agencyjnej (stosunku umownego ze zleceńdawcą).

2. Zakres przedmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej¹¹ ustanawia w art. 19 ust. 1 obowiązek „zachowania tajemnicy dotyczącej poszczególnych umów ubezpieczenia” przez zakład ubezpieczeń, osoby w nim zatrudnione lub osoby i podmioty, za pomocą których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe. Natomiast w ust. 2–5 tego artykułu został zawarty zamknięty katalog sytuacji, w których nie obowiązuje nakaz zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej. Artykuł 19 ust. 1 u.d.u., w przeciwieństwie do innych przepisów ustanawiających tajemnicę zawodową¹², nie posługuje się *explicite* sformułowaniem „tajemnica ubezpieczeniowa”.

danych w systemach informacyjnych zakładów ubezpieczeń”, Warszawa, 29 października 2013 r. Odmiennie w zakresie „wtórnych adresatów” obowiązku zachowania tajemnicy bankowej J. Byrski, op. cit., s. 104.

⁸ J. Byrski, op. cit., s. 39. W niemieckiej literaturze m.in. H. Schwintowski, F. Schäfer, *Bankrecht. Commercial*, s. 59. W zakresie możliwych ograniczeń praw i wolności chronionych Konstytucją RP por. E. Traple, J. Byrski, *Konstytucyjność ustawowego uregulowania opłaty interchange*, Państwo i Prawo 2013, nr 6.

⁹ Por. wyrok SN z 19 lutego 2010 r. (IV CSK 428/2009) dotyczący obowiązku zachowania tajemnicy bankowej przez byłego pracownika banku. Podobnie na podstawie prawa niemieckiego, które również nie wyznacza czasokresu trwania tajemnicy bankowej, stwierdzone zostało, że tajemnica ta nie wygasa z chwilą śmierci beneficjenta tajemnicy bankowej – S. Sichtermann, S. Feuerborn, R. Kirchherr, R. Terdenge, *Bankgeheimnis und Bankauskunft*, Frankfurt n. Menem 984, s. 206.

¹⁰ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o pośrednictwie ubezpieczeniowym (Dz. U. Nr 124, poz. 1154, z późn. zm.); dalej: u.p.u.

¹¹ Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 950 z późn. zm.); dalej: u.d.u.

¹² Por. m.in. art. 104 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1376, z późn. zm.); dalej: pr. bank., art. 159 ust. 1 ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. – Prawo telekomunikacyjne (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 243); dalej: pr.tel., art. 6 ustawy

Artykuł 13 ust. 1 pkt 3 u.p.u. zobowiązuje natomiast agenta ubezpieczeniowego do zachowania w tajemnicy wszystkich informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych, dotyczących zakładu ubezpieczeń, drugiej strony umowy ubezpieczenia oraz podmiotu szukającego ochrony ubezpieczeniowej, a art. 26 ust. 1 pkt 3 u.p.u. zobowiązuje brokera ubezpieczeniowego do zachowania w tajemnicy wszystkich informacji uzyskanych w związku z wykonywaniem czynności brokerskich. Przez czynności agencyjne rozumie się wykonywanie w imieniu lub na rzecz zakładu ubezpieczeń czynności polegających na pozyskiwaniu klientów, wykonywaniu czynności przygotowawczych zmierzających do zawierania umów ubezpieczenia, zawieraniu umów ubezpieczenia oraz uczestniczeniu w administrowaniu i wykonywaniu umów ubezpieczenia, także w sprawach o odszkodowanie, jak również na organizowaniu i nadzorowaniu czynności agencyjnych (art. 4 pkt 1 u.p.u.). Przez czynności brokerskie rozumie się wykonywanie w imieniu lub na rzecz podmiotu poszukującego ochrony ubezpieczeniowej czynności polegających na zawieraniu lub doprowadzaniu do zawarcia umów ubezpieczenia, wykonywaniu czynności przygotowawczych do zawarcia umów ubezpieczenia oraz uczestniczeniu w zarządzaniu i wykonywaniu umów ubezpieczenia, także w sprawach o odszkodowanie, jak również na organizowaniu i nadzorowaniu czynności brokerskich (art. 4 pkt 2 u.p.u.).

Porównując te artykuły należy dojść do wniosku, że ustawa o pośrednictwie ubezpieczeniowym¹³ ustanawia tajemnice zawodowe odrębne od samej tajemnicy ubezpieczeniowej – tajemnicę agenta ubezpieczeniowego i brokera ubezpieczeniowego. O ile w przypadku agenta ubezpieczeniowego i tak jest on „pierwotnie” zobowiązany do zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej na podstawie art. 19 ust. 1 u.d.u. (zatem, co do zasady, występuje tożsamość zakresowa pojęć tajemnica agenta ubezpieczeniowego i tajemnica ubezpieczeniowa¹⁴), o tyle trudno uznać brokera ubezpieczeniowego za podmiot, za pomocą którego zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe. Broker ubezpieczeniowy działa w imieniu lub na rzecz osoby poszukującej ochrony ubezpieczeniowej i nie może wykonywać działalności agencyjnej ani czynności agencyjnych (art. 24 ust. 1 pkt 1 u.p.u.), a więc nie może działać w imieniu lub na rzecz zakładu ubezpieczeń.

Argument, że nieuznawanie tajemnicy brokera ubezpieczeniowego jako tajemnicy ubezpieczeniowej spowoduje brak sankcji karnej dla brokera za ujaw-

z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz. U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188, z późn. zm.).

¹³ Podział pośredników ubezpieczeniowych na agentów ubezpieczeniowych i brokerów ubezpieczeniowych jest wyrazem utrwalonej w Polsce praktyki ubezpieczeniowej, a także wynika z konstrukcji cywilnoprawnych kodeksu cywilnego – tak B. Balas-Noszczyk, *Założenia do ustawy o pośrednictwie ubezpieczeniowym*, Prawo Asekuracyjne 1998, nr 1, s. 23–27.

¹⁴ Obowiązek określony w art. 13 ust. 1 pkt 3 u.p.u. przekracza jednak granice dyspozycji art. 19 ust. 1 u.d.u., ponieważ obejmuje także wszystkie informacje uzyskane w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych (np. informacje dotyczące podmiotu poszukującego dopiero ochrony ubezpieczeniowej, nawet jeżeli nie dojdzie do zawarcia następnie za pośrednictwem agenta umowy ubezpieczenia).

nienie przez niego tej tajemnicy (brak w ustawie o pośrednictwie ubezpieczeniowym odpowiednika art. 232 u.d.u.¹⁵), należy uznać za niewystarczającą. Oczywiście dla zakładu ubezpieczeń informacje dotyczące umowy ubezpieczenia zawartej za pośrednictwem brokera ubezpieczeniowego będą stanowić tajemnicę ubezpieczeniową.

Analizując zwrot „tajemnica ubezpieczeniowa” od strony zakresu przedmiotowego należy rozstrzygnąć, czy ustawodawca chciał objąć tą tajemnicą jedynie informację odnoszącą się do zawarcia umowy ubezpieczenia, czy oprócz tego faktu także informacje, które dotyczą (m.in. znajdują się w treści) umowy ubezpieczenia¹⁶. Należy przyjąć, że objęcie tajemnicą ubezpieczeniową wyłącznie faktu zawarcia umowy ubezpieczenia, natomiast już nie konkretnych informacji dotyczących umowy ubezpieczenia jest nieracjonalne¹⁷. Powyższą konstatację potwierdził Naczelny Sąd Administracyjny podkreślając, że zakaz ujawniania danych, wynikający z art. 19 ust. 1 u.d.u., obejmuje zakaz ujawniania treści samej umowy (art. 805 k.c.), dokumentu ubezpieczenia (art. 809 k.c.), składki (art. 812 k.c.), informacji pochodzącej od ubezpieczonego (art. 815 k.c.)¹⁸.

Podobnie w zakresie tajemnicy agenta ubezpieczeniowego i tajemnicy brokera ubezpieczeniowego objęte są nią wszystkie informacje uzyskane w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych lub brokerskich, niezależnie od tego, czy następnie znalazły swoje odzwierciedlenie w umowie ubezpieczenia.

Reasumując, przedmiotem ochrony powinien być objęty nie tylko sam fakt zawarcia umowy ubezpieczenia, a też informacje pozyskiwane w związku z zawieraniem i wykonywaniem umowy ubezpieczenia¹⁹ (*inter alia* znajdują się w umowie ubezpieczenia)²⁰.

3. Zakres podmiotowy tajemnicy ubezpieczeniowej

Nie budzi większych wątpliwości, że zakresem podmiotowym tajemnicy ubezpieczeniowej objęte są wszystkie informacje dotyczące osób i podmiotów, na rzecz których zakład ubezpieczeń wykonuje czynności ubezpieczeniowe (m.in. ubezpieczający, ubezpieczony, uposażony), a więc wydaje się *prima facie*, iż beneficjentem tajemnicy ubezpieczeniowej może być każdy z tych podmiotów²¹. Zakłady ubezpieczeń uzyskują informacje przede wszystkim o osobach, które szukają ochrony ubezpieczeniowej i staną się stroną umowy ubez-

¹⁵ Art. 232 u.d.u. stanowi, że: „Kto będąc obowiązany do zachowania tajemnicy, o której mowa w art. 19 ust. 1, ujawnia ją lub wykorzystuje podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3”.

¹⁶ Podobne wątpliwości podnosi M. Krzeziński, *Tajemnica ubezpieczeniowa*, Gazeta Ubezpieczeniowa on-line z 8 listopada 2005 r., dostępna na stronie internetowej pod adresem elektronicznym: <http://www.gu.com.pl> [31.12.2013].

¹⁷ J. Byrski, op. cit., s. 51.

¹⁸ Wyrok NSA z 5 czerwca 2001 r. (III SA 2661/00), niepubl.

¹⁹ Tak X. Konarski, G. Sibiga, (w:) *Prawo reklamy i promocji*, E. Traple (red.), Warszawa 2007, s. 609.

²⁰ Por. M. Kalina, op. cit., s. 210.

²¹ Osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną – por. art. 33¹ § 1 k.c.

pieczenia („klient”²²). Tym niemniej, tym klientem może być ubezpieczający – osoba fizyczna, prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, zawierająca umowę ubezpieczenia i opłacająca składkę ubezpieczeniową. W szerokim tego słowa znaczeniu – przez pojęcie „klient” można także rozumieć ubezpieczonego, tj. osobę, na której rzecz zawarta została umowa ubezpieczenia. Ubezpieczony może być jednocześnie ubezpieczającym, sam wówczas zawiera umowę ubezpieczenia i opłaca składkę.

Przy okazji wykonywania czynności ubezpieczeniowych zakład ubezpieczeń może również wejść w dyspozycję informacji dotyczących innych podmiotów. Do podmiotów takich należą wymienieni w u.d.u.²³:

- 1) uposażony²⁴;
- 2) uprawniony z umowy ubezpieczenia²⁵,
- 3) przedstawiciele ustawowi²⁶ (ubezpieczającego, ubezpieczonego, uposażonego, uprawnionego z umowy ubezpieczenia);
- 4) poszkodowany²⁷;
- 5) osoba, na rzecz której (na rachunek której) ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia²⁸.

²² Podkreślić należy, że mimo iż ustawa o pośrednictwie ubezpieczeniowym posługuje się pojęciem „klient” (obok „osoby poszukującej ochrony” – m.in. art. 4a ust. 1 u.p.u.), to sama go nie definiuje. Nie czyni tego też żadna z pozostałych trzech ustaw ubezpieczeniowych, tj. ustawa o działalności ubezpieczeniowej, ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 392, z późn. zm.), ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o nadzorze ubezpieczeniowym i emerytalnym oraz Rzeczniku Ubezpieczonych (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 672, z późn. zm.).

²³ Ustawa o działalności ubezpieczeniowej stanowi jeszcze o „stronie umowy ubezpieczenia”, rozumianej – moim zdaniem – jako ubezpieczający, a także o „osobach trzecich”, rozumianych jako wszystkie wymienione kategorie podmiotów (art. 20 ust. 2 u.d.u.).

²⁴ Podmiot imiennie oznaczony przez ubezpieczonego w umowie ubezpieczenia jako uprawniony do otrzymania od ubezpieczyciela świadczenia z tej umowy na wypadek zaistnienia zdarzenia ubezpieczeniowego. Uposażony jest podmiotem stosunku ubezpieczenia, nie jest natomiast stroną umowy ubezpieczenia; jest to osoba trzecia, na której rzecz zawarta została umowa ubezpieczenia. Uprawniony jest on jedynie do otrzymania świadczenia ubezpieczeniowego w przypadku śmierci ubezpieczonego, którego śmierć powoduje unicestwienie przedmiotu ubezpieczenia ubezpieczonego, tzn. w ubezpieczeniach na wypadek śmierci – śmierci wskutek nieszczęśliwego wypadku, wypadku komunikacyjnego itp. Tak M. Szczepańska, *Osoba uprawniona do otrzymania sumy ubezpieczenia w umowie ubezpieczenia na życie (uposażony)*, Rozprawy Ubezpieczeniowe nr 7 (2/2009); M. Orlicki, *Umowa ubezpieczenia*, Warszawa 2002, s. 123.

²⁵ Pojęcie osoby uprawnionej z umowy ubezpieczenia występuje m.in. w art. 9 oraz art. 19 ust. 2 pkt 20 i 23 u.d.u. Uprawnionym z umowy ubezpieczenia będzie m.in. każda osoba chcąca uzyskać odszkodowanie z umowy ubezpieczenia OC posiadacza pojazdu mechanicznego sprawcy. Niektórzy ubezpieczyciele posługują się też w stosunku do tych osób pojęciem „beneficjent”. Wydaje się, że nie jest to właściwa praktyka, ponieważ posługiwanie się sformułowaniem „beneficjent”, niezdefiniowanym w przepisach prawa, może budzić wątpliwości interpretacyjne co do jego sytuacji prawnej. Tak M. Szczepańska, op. cit.

²⁶ Artykuł 22 ust. 3 i 5 u.d.u. stanowi tylko o przedstawicielu ustawowym, ale – moim zdaniem – w zakresie tego pojęcia mieszczą się także umowni pełnomocnicy, prokurenci oraz reprezentanci (m.in. członkowie zarządu) klienta zakładu ubezpieczeń.

²⁷ Pojęcie „poszkodowany” użyte jest m.in. w art. 25 ust. 3 u.d.u.

²⁸ Wydaje się, że użyte w art. 22 ust. 1 u.d.u. sformułowania „osoby na rachunek której ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia” i w art. 22 ust. 5 u.d.u. „osoby na rzecz której ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia”, to synonimy.

W związku z wyodrębnieniem dwóch wspomnianych grup, tj. 1) ubezpieczającego i ubezpieczonego oraz 2) innych podmiotów, których dotyczą informacje uzyskane przez zakład ubezpieczeń w związku z wykonywaniem czynności ubezpieczeniowych, nasuwa się pytanie o zakres pojęcia beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej. Czy beneficjentem tajemnicy ubezpieczeniowej jest tylko ubezpieczający, tylko ubezpieczony, tylko te dwa podmioty, czy też każdy podmiot należący do pierwszej i drugiej grupy, o ile zawarta została umowa ubezpieczenia?

Zanim udzielona zostanie odpowiedź na to pytanie, przypomnieć wypada, że analogiczne zagadnienie prawne na gruncie ustawy – Prawo bankowe²⁹, dotyczące tajemnicy bankowej, doczekało się dwóch stanowisk w doktrynie: szerokiego³⁰ oraz wąskiego ujęcia beneficjenta tajemnicy bankowej³¹.

Za szerokim ujęciem beneficjenta tajemnicy bankowej przywołane zostały w literaturze następujące argumenty.

Po pierwsze, beneficjentem jest każda osoba, której dotyczą posiadane przez bank informacje stanowiące tajemnicę bankową, choćby nie była ona stroną dokonanej lub planowanej czynności bankowej. Podstawą tego poglądu jest wykładnia literalna art. 104 ust. 3 zd. 2 pr. bank. W myśl tego przepisu, informacje poufne mogą być ujawnione osobom trzecim wyłącznie wtedy, gdy „osoba, której informacje te dotyczą” na piśmie udzieli bankowi stosownej zgody.

Po drugie, każda zidentyfikowana lub możliwa do zidentyfikowania osoba fizyczna, której określone informacje dotyczą, jest beneficjentem swoich danych osobowych, które mogą stanowić tajemnicę bankową. Ustawa o ochronie danych osobowych³² w zakresie zdefiniowanej „zgody osoby, której dane dotyczą” (art. 7 pkt 5 u.o.d.o.), nie zna wyjątków na rzecz braku kwalifikacji każdorazowo beneficjenta takich danych osobowych, jako osoby, której dane dotyczą.

Za trafnością wąskiego ujęcia beneficjenta tajemnicy bankowej – beneficjentem jest tylko klient banku, tzn. osoba, która dokonała albo zamierza dokonać z bankiem czynności bankowej – podniesiono następujące argumenty. Zdaniem autora tego poglądu³³, z analizy funkcjonalnej przepisów o tajemnicy bankowej wynika, że ochrona należna jest jedynie klientowi banku. Innym osobom, których dotyczą informacje stanowiące tajemnicę bankową, nie przysługują żadne uprawnienia z tego tytułu; ich ochrona prawna ma charakter refleksywny, uboczny. Interes tych osób podlega jedynie ochronie pośredniej – poprzez przyznanie określonych uprawnień samym klientom banku.

²⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1376, z późn. zm.); dalej: pr. bank.

³⁰ M. Bączyk, (w:) *Prawo bankowe. Komentarz*, E. Fojcik-Mastalska (red.), s. 535; L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 599–600; J. Molis, (w:) *Prawo bankowe. Komentarz*, F. Zoll (red.), t. II.

³¹ T. Czech, *Beneficjent tajemnicy bankowej*, Monitor Prawa Bankowego 2012, s. 96 i n.

³² Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.); dalej: u.o.d.o.

³³ Szerzej T. Czech, op. cit., s. 96.

Podniesiono też, że tajemnica bankowa odnosi się do pojęcia „czynności bankowej”, a to właśnie charakter (właściwość) czynności bankowej – wiążący się m.in. z zaufaniem klienta wobec banku – uzasadnia nałożenie tego obowiązku, ale wskazuje na osobę, której interes podlega ochronie, a więc klienta banku. Konsekwencją tego poglądu jest przyjęcie, że roszczenia odszkodowawcze w razie ujawnienia informacji stanowiących tajemnicę bankową lub wykorzystanie ich niezgodnie z przeznaczeniem przysługują jedynie klientom banku oraz że zgodę, o której mowa w art. 104 ust. 3 pr. bank., powinien wyrazić wyłącznie klient banku, a nie wszystkie osoby, których dotyczą informacje poufne.

Brak jest – moim zdaniem – przekonujących argumentów, aby „przełamać” językową wykładnię art. 104 ust. 3 pr. bank. Tylko osoba, której konkretne informacje stanowiące tajemnicę bankową dotyczą może upoważnić bank do ich ujawnienia, niezależnie od tego, czy jest klientem banku, czy tylko np. adresatem przelewu bankowego. Informacje dotyczące adresata przelewu również mają charakter konfиденcjonalny (dotyczą czynności bankowej) i nie powinny być ujawniane przez bank, nawet za zgodą klienta banku. Bank mógłby ujawnić informacje dotyczące samej czynności bankowej, jednakże bez ujawniania danych identyfikacyjnych „nie-klienta” banku. Za chybiony uznać należy również argument, że tylko klienci banku mogliby żądać od banku odszkodowania w razie ujawnienia tajemnicy bankowej lub wykorzystania jej niezgodnie z przeznaczeniem. Przyjmując taką wykładnię doszłoby do sytuacji, w której adresat przelewu bankowego, o ile nie jest osobą fizyczną (podmiotem danych osobowych) nie miałby za takie działanie banku żadnej podstawy prawnej do roszczeń wobec banku. Banki są podmiotami zaufania publicznego, nie tylko w stosunku do klienta banku, ale do wszystkich podmiotów, których dotyczy tajemnica bankowa. Na marginesie należy zwrócić uwagę, że w przypadku przyjęcia poglądu o wąskim rozumieniu pojęcia beneficjenta tajemnicy bankowej, nie byłoby podstawy prawnej do ujawnienia danych osobowych objętych tajemnicą bankową adresata przelewu. Zgoda klienta banku w żaden sposób nie sanuje w tym przypadku braku zgody podmiotu danych (adresata przelewu) na ujawnienie jego danych osobowych przez bank.

W przypadku tajemnicy ubezpieczeniowej analogiczne argumenty przemawiają za przyjęciem szerokiego rozumienia pojęcia beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej.

Po pierwsze, wykładnia literalna art. 19 ust. 2 pkt 20 u.d.u. przemawia za przyjęciem, że zakład ubezpieczeń uprawniony jest do ujawnienia tajemnicy ubezpieczeniowej na wniosek:

- 1) ubezpieczającego,
- 2) ubezpieczonego,
- 3) w przypadku zgłoszenia nastąpienia zdarzenia, z którym umowa wiąże odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń – także uposażonego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia,

Zatem wszystkie te podmioty są beneficjentami tajemnicy ubezpieczeniowej, gdyż mogą wnioskować o jej udzielenie (ujawnienie) przez zakład ubezpieczeń.

Po drugie, art. 22 ust. 5 u.d.u. stanowi, że zakład ubezpieczeń może, „za pisemną zgodą osoby, której dane dotyczą albo jej przedstawiciela ustawowego”, udostępnić przetwarzane przez siebie dane innemu zakładowi ubezpieczeń, podane przez ubezpieczającego lub ubezpieczonego lub osobę, na rzecz której ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia. Tym samym, zgodnie z zasadą racjonalności ustawodawcy i wykładnią gramatyczną należy stwierdzić, że inny zakład ubezpieczeń może otrzymać informacje dotyczące konkretnie: ubezpieczającego – za pisemną zgodą ubezpieczającego, ubezpieczonego – za pisemną zgodą ubezpieczonego, osoby na rzecz której ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia – za pisemną zgodą tej osoby.

Po trzecie, brak jest przekonujących argumentów, aby jedynie ubezpieczającemu – jako stronie umowy ubezpieczenia – przyznawać wyłączne uprawnienie do decydowania o przetwarzaniu danych dotyczących innych podmiotów stosunku ubezpieczenia (m.in. ujawnieniu lub wykorzystaniu ich przez zakład ubezpieczeń np. w celach marketingowych).

Po czwarte, zgoda wyłącznie ubezpieczającego nie mogłaby w żadnym razie zastępować zgody ubezpieczonego, będącego osobą fizyczną, na przetwarzanie jego danych osobowych, np. udostępnienie przez zakład ubezpieczeń danych osobowych w celach marketingowych podmiotowi trzeciemu.

4. Zgoda jako przesłanka ujawnienia tajemnicy ubezpieczeniowej

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej nie zawiera analogicznego do art. 104 ust. 3 zd. 2 pr. bank. postanowienia dopuszczającego udostępnianie informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową na podstawie zgody udzielonej przez podmiot, którego te informacje dotyczą³⁴. Pamiętając o zobowiązaniu do zachowania w tajemnicy informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową oraz mając na względzie odpowiedzialność karną za ujawnienie powyższych informacji, należy zastanowić się, czy obecnie dozwolone jest – na podstawie zgody udzielonej przez beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej – udostępnianie konkretnemu podmiotowi informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową? Aby odpowiedzieć na tak postawione pytanie należy podkreślić, iż tajemnica ubezpieczeniowa, choć wywodzi się z przepisów prawa publicznego, a więc co do zasady niezależnych od woli stron, nie ma charakteru absolutnego. Jak stwierdził bowiem Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 20 listopada 2002 r.³⁵ istota „autonomii informacyjnej”³⁶ każdego człowieka sprowadza się do pozostawienia każdej osobie swobody w określeniu sfery dostępności dla innych

³⁴ W zakresie formy czynności prawnej dotyczącej zgody na ujawnienie tajemnicy ubezpieczeniowej por. J. Byrski, op. cit., s. 353–354. Należy przyjąć, że brak jest wymogu szczególnej formy zgody co do danych osobowych zwykłych, o ile brak jest przepisu szczególnego (takiego jak art. 22 ust. 5 u.d.u.). W przypadku danych osobowych sensytywnych (z art. 27 ust. 1 u.o.d.o.), stanowiących tajemnicę ubezpieczeniową, zgoda powinna zostać wyrażona na piśmie.

³⁵ Wyrok TK z 20 listopada 2002 r. (K 41/02), Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego 2002, nr 6, s. 83.

³⁶ Wydaje się, że TK skorzystał z szeroko omawianej w doktrynie niemieckiej *informationellen Selbstbestimmungsrechts*. Zob. szerzej na temat możliwości zwolnienia podmiotu z obowiązku zachowania tajemnicy na podstawie zgody H. Schwintowski, F. Schäfer, op. cit., s. 59.

wiedzy o sobie³⁷. Zasadą *communis opinio* akceptowaną jest ochrona każdej informacji osobowej, jednakże również przyznanie podstawowego znaczenia przesłance zgody osoby zainteresowanej (beneficjenta) na udostępnianie takich informacji. W piśmiennictwie przedmiotu zwraca się uwagę, że zawsze przesłanka zgody osoby, której dotyczą informacje chronione tajemnicą zawodową będzie miała znaczenie podstawowe i jako taka będzie znajdowała zastosowanie z pierwszeństwem przed innymi podstawami prawnymi przetwarzania chronionych informacji³⁸. W konsekwencji wydaje się, że informacja stanowiąca tajemnicę ubezpieczeniową może więc być swobodnie udostępniana przez zakład ubezpieczeń innym podmiotom za zgodą osoby, której dane dotyczą (beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej), nawet jeżeli upoważnienie takie nie wynika bezpośrednio z przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Analogicznie należy podejść do tajemnicy agenta ubezpieczeniowego i brokera ubezpieczeniowego, o ile zgoda na przetwarzanie informacji objętych tymi tajemnicami zostanie udzielona przez beneficjenta pośrednikowi ubezpieczeniowemu.

Źródła uprawnienia do wyrażenia zgody na ujawnienie informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową, nawet w przypadku braku szczególnego przepisu w u.d.u., można poszukiwać również w konstrukcji dóbr osobistych, a w szczególności prawa do prywatności. Jak powszechnie przyjmuje się w literaturze, zgoda uprawnionego uchyla bezprawność naruszenia dobra osobistego i *ex lege* jest działaniem dopuszczalnym³⁹.

Na marginesie należy zwrócić uwagę, że art. 24 ust. 2 u.d.u. przewiduje wyłączenie obowiązku powiadomienia (informacyjnego z art. 25 ust. 1 u.o.d.o.) nałożonego na administratora danych (zakład ubezpieczeń) w przypadku zbierania danych osobowych ubezpieczonych lub uprawnionych z umowy ubezpieczenia w celu oceny ryzyka ubezpieczeniowego lub wykonania umowy ubezpieczenia, nie bezpośrednio od nich⁴⁰.

5. Konsekwencje praktyczne szerokiego ujęcia kręgu beneficjentów tajemnicy ubezpieczeniowej

Mogłoby się wydawać *prima facie*, że przyjęcie zaprezentowanego poglądu o szerokim zakresie pojęcia beneficjentów tajemnicy ubezpieczeniowej będzie miało niepożądane konsekwencje praktyczne dla zakładów ubezpieczeń. Aby

³⁷ Podobnie I. Lipowicz, *Zasady administracyjnoprawnej ochrony danych osobowych*, (w:) *Przetwarzanie i ochrona danych*, G. Szpor (red.), Katowice 1998, s. 26.

³⁸ P. Barta, P. Litwiński, *Dane objęte tajemnicą zawodową w działalności promocyjnej*, (w:) *Prawo reklamy i promocji*, E. Traple (red.), s. 615.

³⁹ A. Szpunar, *Zgoda uprawnionego w zakresie ochrony dóbr osobistych*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1990, nr 1, s. 41 i n.; A. Cisek, *Dobra osobiste i ich niemajątkowa ochrona w kodeksie cywilnym*, Wrocław 1989, s. 100.

⁴⁰ Z jednej strony należy zaznaczyć, że ten wyjątek nie dotyczy – z niewiadomych względów – uposażonych i przedstawicieli ustawowych. Po wtóre, dotyczy jedynie sytuacji oświadczeń składanych przed zawarciem umowy ubezpieczenia, a nie już w trakcie realizacji tej umowy. Z drugiej strony brak jest w ogóle analogicznego przepisu w ustawie – Prawo bankowe, co należy uznać za lukę prawną, która powinna zostać *de lege ferenda* uzupełniona.

zakład ubezpieczeń mógł przekazać innemu podmiotowi informacje stanowiące tajemnicę ubezpieczeniową, powinien uzyskać zgodę wszystkich osób/podmiotów, których dotyczą te informacje, a sama zgoda ubezpieczającego byłaby niewystarczająca. Tak jednak nie jest.

Po pierwsze, w przeważającej liczbie przypadków samo ujawnienie (udzielenie) informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową następuje na podstawie przepisów prawa, nie zaś na podstawie zgody któregośkolwiek z beneficjentów tajemnicy ubezpieczeniowej⁴¹. Jako przykład można podać wszelkiego rodzaju czynności wykonywane w imieniu i na rzecz zakładu ubezpieczeń w ramach tzw. *outsourcingu* w działalności ubezpieczeniowej, których źródłem jest art. 19 ust. 2 pkt 23 i 24 u.d.u. i niekiedy odpowiednie przepisy u.p.u., które nie wymagają w ogóle zgody beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej na przekazanie chronionych informacji.

Po drugie, konieczność uzyskiwania zgody konkretnego beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej dotyczy wyłącznie przypadku, gdy dane go dotyczące (identyfikujące) mają zostać przekazane innemu podmiotowi (osobie trzeciej) lub być wykorzystane przez zakład ubezpieczeń niezgodnie z przeznaczeniem. Jakikolwiek operacje zakładu ubezpieczeń na danych zanonimizowanych, tj. takich informacjach, które ze względu na ich modyfikację nie pozwalają na ustalenie tożsamości osoby, której dane dotyczą, nie będzie wymagało zgody konkretnego beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej. Innymi słowy, zgoda ubezpieczającego na ujawnienie jego danych objętych tajemnicą ubezpieczeniową może stanowić przesłankę także do udzielenia zanonimizowanych informacji o ubezpieczonym, uposażonym lub uprawnionym z umowy ubezpieczenia.

Po trzecie, wartość ekonomiczną dla odbiorcy danych stanowią najczęściej konkretne informacje dotyczące samego klienta zakładu ubezpieczeń (rozumianego jako ubezpieczający), nie zaś informacje – też stanowiące tajemnicę ubezpieczeniową – o przedstawicielach ustawowych lub reprezentantach klienta czy innych podmiotach. Takie informacje nie powinny być ujawniane przez zakład ubezpieczeń, jeżeli nie zostaną wcześniej zanonimizowane na potrzeby ujawnienia, na podstawie wyłącznie zgody klienta zakładu ubezpieczeń. Jeżeli zgoda zostanie wyrażona przez przedstawiciela ustawowego ubezpieczającego, z której będzie wyraźnie wynikało, że obejmuje wyłącznie zgodę na udostępnienie danych ubezpieczającego, ale nie danych tego przedstawiciela ustawowego, zakład ubezpieczeń zobowiązany będzie do zachowania w tajemnicy informacji dotyczących przedstawiciela ustawowego.

⁴¹ Podstawy do ujawnienia (udzielenia) informacji objętych tajemnicą ubezpieczeniową należy upatrywać w art. 19 ust. 2 pkt 1–24 i n. u.d.u. Kontrowersyjny wydaje się natomiast przelew wierzytelności z przejęciem długu z umowy ubezpieczenia – art. 509 k.c. w zw. z art. 23 ust. 1 pkt 2 i 5 u.o.d.o. w zw. z art. 19 ust. 2 pkt 25 u.d.u. Istotny w tym przedmiocie, rozstrzygający wątpliwości dotyczące legalności przetwarzania danych osobowych w związku z cesją wierzytelności, jest wyrok NSA z 6 czerwca 2005 r. (I OPS 2/2005), z którego wynika, że można przekazywać dane dłużników bez ich zgody, ale trzeba wyważyć między ochroną ich praw i wolności obywatelskich oraz prywatności a interesami wierzycieli.

6. Podsumowanie

Ustawa o działalności ubezpieczeniowej ustanawia tajemnicę ubezpieczeniową, a ustawa o pośrednictwie ubezpieczeniowym odrębne tajemnice zawodowe – tajemnicę agenta ubezpieczeniowego i brokera ubezpieczeniowego. Zarówno tajemnica ubezpieczeniowa, jak i tajemnice pośredników ubezpieczeniowych obejmują wszystkie dane dotyczące umowy ubezpieczenia lub informacje uzyskane w związku z wykonywaniem czynności agencyjnych lub brokerskich, niezależnie od tego, czy następnie znalazły swoje odzwierciedlenie w umowie ubezpieczenia. Przedmiotem ochrony objęty jest nie tylko sam fakt zawarcia umowy ubezpieczenia, ale również informacje pozyskiwane w związku z zawieraniem i wykonywaniem umowy ubezpieczenia. Ochrona na podstawie przepisów o tajemnicy ubezpieczeniowej i tajemnic pośredników ubezpieczeniowych nie jest ograniczona w czasie, ma charakter bezterminowy (*ad infinitum*).

Za przyjęciem szerokiego rozumienia beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej przemawiają następujące argumenty:

- wykładnia literalna art. 19 ust. 2 pkt 20 ustawy o działalności ubezpieczeniowej uprawniającego do ujawnienia tajemnicy ubezpieczeniowej na wniosek: 1) ubezpieczającego, 2) ubezpieczonego, 3) w przypadku zgłoszenia nastąpienia zdarzenia, z którym umowa wiąże odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń – także uposażonego lub uprawnionego z umowy ubezpieczenia;
- art. 22 ust. 5 u.d.u. stanowiący, że zakład ubezpieczeń może, „za pisemną zgodą osoby, której dane dotyczą albo jej przedstawiciela ustawowego”, udostępnić przetwarzane przez siebie dane innemu zakładowi ubezpieczeń, przekazane przez ubezpieczającego lub ubezpieczonego lub osobę, na rzecz której ma zostać zawarta umowa ubezpieczenia;
- brak jest przekonujących argumentów, aby jedynie ubezpieczającemu – jako stronie umowy ubezpieczenia – przyznawać wyłączne uprawnienie do decydowania o przetwarzaniu danych dotyczących innych podmiotów stosunku ubezpieczenia;
- zgoda wyłącznie ubezpieczającego nie mogłaby w żadnym razie zastępować zgody ubezpieczonego (lub innego podmiotu), będącego osobą fizyczną, na przetwarzanie jego danych osobowych.

Informacja stanowiąca tajemnicę ubezpieczeniową może być udostępniana przez zakład ubezpieczeń innym podmiotom, za zgodą osoby, której dane dotyczą (beneficjenta tajemnicy ubezpieczeniowej). Analogicznie należy podejść do tajemnicy agenta ubezpieczeniowego i brokera ubezpieczeniowego, o ile zgoda na przetwarzanie informacji objętych tymi tajemnicami zostanie udzielona przez beneficjenta pośrednikowi ubezpieczeniowemu.

dr Jan Byrski

*adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego
i Gospodarczego Uniwersytetu Ekonomicznego
w Krakowie, adwokat, współnik w Traple
Konarski Podrecki i Wspólnicy*

Insurance Secrecy Beneficiary

Legal issues related to an insurance secrecy beneficiary, taking into consideration practical aspects have not been a subject of scientific publications so far. However, this situation does not seem to result from the marginal importance of this institution, but rather from the simplified analysis of the topic. The aim of this article is to present the interpretation of the “insurance secrecy” notion and consequently the subjective scope of the “insurance secrecy beneficiary.” Furthermore, the outcome of the study indicates legal effects of the adoption of the presented *de lege lata* understanding of the insurance secrecy beneficiary and *de lege ferenda* conclusions.

Keywords: insurance secrecy, insurance secrecy beneficiary, insurance agent’s secrecy, insurance broker’s secrecy.